

بررسی رابطه بین مسئولیت‌پذیری و خودکارآمدی با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دختر

دبیرستان‌های شهرستان یزد

سمانه السادات حیدریه زاده^۱

۱. دانش‌آموخته‌ی کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی، دانشگاه یزد، یزد، ایران. (نویسنده مسئول).

مجله پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری، دوره چهارم، شماره سی و سوم، تیرماه ۱۳۹۸، صفحات ۴۱-۵۶

چکیده

این پژوهش به منظور بررسی رابطه بین مسئولیت‌پذیری و خودکارآمدی با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دختر دبیرستان‌های شهرستان یزد در سال تحصیلی ۹۱-۹۲ انجام شده است. جامعه موردبررسی شامل تمامی دانش‌آموزان دختر دبیرستان‌های شهر یزد بود (۱۰۸۰۶)، نمونه موردبررسی بر اساس جدول مورگان شامل ۳۷۸ دانش‌آموز بود که با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و آمار استنباطی (تحلیل واریانس یک‌راهه، همبستگی و رگرسیون) استفاده شد. نتایج نشان داد که مسئولیت‌پذیری با خودکارآمدی ($r=0/76, p<0/01$) و عملکرد تحصیلی ($r=0/51, p<0/01$) رابطه مثبت و معناداری دارد. همچنین بین خودکارآمدی و عملکرد تحصیلی نیز همبستگی مثبت و معنادار ($r=0/60, p<0/01$) وجود داشت. علاوه بر این می‌توان عملکرد تحصیلی را از متغیرهای مسئولیت‌پذیری و خودکارآمدی پیش‌بینی کرد. همچنین یافته‌ها نشان داد بین میزان خودکارآمدی در دانش‌آموزان دختر پایه‌های مختلف تفاوت معناداری وجود ندارد ولی بین میزان مسئولیت‌پذیری و عملکرد تحصیلی تفاوت معناداری وجود داشت.

واژه‌های کلیدی: مسئولیت‌پذیری، خودکارآمدی، عملکرد تحصیلی.

مجله پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری، دوره چهارم، شماره سی و سوم، تیرماه ۱۳۹۸

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی
روانشناسی

مقدمه

از اواسط دهه ۱۹۷۰ دولت‌ها تأکید بیشتری بر کیفیت نتایج آموزشی داشته‌اند و تقاضای فزاینده‌ای برای کسب اطلاعات بیشتر درباره نتایج آموزشی، پیشرفت یادگیرنده در موضوعات درسی و عوامل مؤثر بر پیشرفت فراگیرنده به وجود آمد. در راستای رسیدن به اهداف ذکر شده توجه زیادی به ارزیابی عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان پدید آمد. بهبود و توسعه عملکرد تحصیلی فراگیران یکی از اهداف اصلی مراکز آموزشی می‌باشد زیرا عملکرد تحصیلی افراد اساس موفقیت و پیشرفت در هر مقطعی محسوب می‌شود (ولی زاده، ۱۳۸۳). یادگیرنده از راه یادگیری توانایی انجام اعمال مختلف را کسب می‌کند. ما برای کسب اطلاع از میزان یادگیری فرد به رفتار قابل مشاهده یا به اصطلاح دقیق‌تر به عملکرد او مراجعه می‌کنیم (سیف، ۱۳۸۰). عوامل بسیاری می‌توانند عملکرد تحصیلی افراد را تحت تأثیر قرار دهند. به استناد تحقیقات متعدد از جمله (باری و آناستازیا، ۲۰۰۵) مسئولیت‌پذیری در مورد انجام تکالیف درسی و احساس خودکارآمدی با میانگین درسی بالا در امتحانات پایان‌ترم (عملکرد تحصیلی) رابطه مثبت دارد.

مسئولیت فرآیندی است که فرد باید از اولین سال‌های کودکی آن را آموخته تا با وظایف متعددی که در دوران‌های مختلف زندگی روبه‌رو می‌شود، مسئولانه برخورد کند. مسئولیت‌پذیری افراد در هر جامعه‌ای یکی از ارزش‌های آن جامعه است و از شاخص‌های مهم سلامت روان محسوب می‌شود (رمضانی دیسفانی، ۱۳۸۰). خانواده نخستین عامل مؤثر در ایجاد مسئولیت در افراد است. پس به نظر می‌رسد شیوه‌های مشارکتی از ابتدا، مشارکت در کارهای خانه، مدرسه، تحصیلات دانشگاهی و غیره یکی از روش‌هایی است که افراد مسئولیت بیشتری احساس می‌کنند و متعهدانه وظایف خود را انجام می‌دهند (کلمز و بین، ۱۹۸۶؛ ترجمه علیپور، ۱۳۸۶). درباره مسئولیت‌پذیری به‌عنوان یکی از ویژگی‌های انسانی از زمان‌های گذشته تاکنون اختلاف‌نظرهایی وجود داشته است؛ برای مثال

¹ Barry&Anastasia

² Kolmsee & Bin

از نظر فروید^۱ انسان، مسئول اعمال و رفتار خود نیست، بلکه تمام رفتارها را نیروهایی تعیین می‌کنند که در درون انسان قرار دارند. در حالی که آدلر^۲ بر مسئولیت فردی و اجتماعی تأکید دارد (شفیع‌آبادی، ۱۳۷۲). از دیدگاه وجودگرایان، مسئولیت‌پذیری به معنای متعلق بودن انتخاب‌ها به خود ما و برخورد صادقانه با آزادی است و در نظریه گشتالت درمانی مسئولیت‌پذیری به معنی اتکاء بر توانایی خویش جهت انتخاب کردن است (شارف^۳، ۱۳۸۱). گلاسر^۴ (۱۹۶۵) معتقد است که مشکل انسان‌ها و ناهنجاری‌های آن‌ها ناشی از مسئولیت نپذیرفتن است زیرا آن‌ها نمی‌توانند نیازهای اساسی خود را بر اساس وضعیت صحیح و انسان دوستانه ارضا کنند. او بیشتر به بعد رفتاری مسئولیت‌پذیری اهمیت می‌دهد و تأکید کمتری بر ابعاد شناختی و احساسی آن دارد. هاوتن^۵ (۱۹۸۹) معتقد است فرد مسئول، به کنترل عواطف منفی خود (مثل خشم) قادر است و کنترل عواطف به کنترل خود منجر می‌شود و کفایت شخصی بیشتری برای فرد به وجود می‌آورد. در این راستا پژوهش‌های طباطبایی و همکاران (۱۳۹۰) و میکائیلی منیع (۱۳۸۹) نشان داد که بین مسئولیت‌پذیری و عملکرد تحصیلی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

یکی دیگر از عوامل تأثیرگذار بر عملکرد تحصیلی، خودکارآمدی است. نحوه عمل هرکسی در یک موقعیت خاص به تقابل شرایط رفتاری، محیطی و شناختی، به‌ویژه به عامل شناختی بستگی دارد؛ این عامل با باورهایی مرتبط است که به افراد نشان می‌دهد آیا می‌توانند رفتارهایی را انجام دهند که در موقعیت‌های ویژه به پیامدهای مطلوب بیانجامد یا نه. بندورا (۱۹۷۷) این انتظارات را خودکارآمدی نامید. خودکارآمدی به باور دانش‌آموزان درباره توانایی‌های خود برای فهمیدن یا انجام دادن تکالیف درسی دلالت دارد. خودکارآمدی به‌عنوان یک عامل انگیزشی، فعال‌کننده، نیرو دهنده و هدایت‌کننده رفتار به‌سوی هدف تعریف شده است (پینتریچ

¹ Freud

² Adler

³ Sharf

⁴ Glasser

⁵ Hawton

و دی گروت^۱ (۱۹۹۰؛ به نقل از صمدی، ۱۳۸۷). تأثیر عظیم خودکارآمدی به حدی است که به استناد تحقیقات متعدد از جمله پاجارس و میلر^۲ (۱۹۹۷) می‌تواند در پیش‌بینی عملکرد تحصیلی در سطوح مختلف تحصیلی نقش مؤثر ایفا کند (صمدی، ۱۳۸۷). در این راستا بلاک و لسر (۲۰۰۶)، مهید و فولاد چنگ (۱۳۹۱) و حافظی کن کت و همکاران (۱۳۸۸) در تحقیقاتی نشان دادند که خودکارآمدی تحصیلی رابطه مثبت و معناداری با پیشرفت تحصیلی دارد. از آنجایی که دوران نوجوانی با توأم شدن با پدیده بلوغ، شکل‌گیری ساختارهای روانی و نحوه سازگاری با خانواده همراه است و با توجه به تحقیقاتی که در گذشته و اکنون در داخل و خارج از کشور صورت گرفته و به این نتیجه رسیده‌اند که خودکارآمدی پایین و عدم احساس مسئولیت می‌تواند باعث کاهش عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان شود؛ بنابراین بر آن شدیم با شناسایی راه‌های افزایش مسئولیت‌پذیری و افزایش باورهای خودکارآمدی برای بهبود بخشیدن به وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان و ممانعت از افت در عملکرد تحصیلی آن‌ها و پیشگیری از ترک تحصیل آن‌ها بکوشیم.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از حیث هدف کاربردی می‌باشد. از منظر روش جمع‌آوری اطلاعات پژوهش حاضر توصیفی-پیمایشی می‌باشد چراکه بدون دخالت محقق و در محیط طبیعی صورت گرفته و شرایط موجود را بررسی می‌کند. جامعه آماری این پژوهش، شامل کلیه دانش‌آموزان دختر دبیرستان‌های شهرستان یزد در سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱ بود که در چهارپایه اول، دوم، سوم و چهارم دبیرستان مشغول به تحصیل بودند و تعداد آن‌ها تقریباً نزدیک به ۱۰۸۰۶ نفر بود. در نهایت با توجه به جدول مورگان ۳۷۵ نفر از طریق نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند و به پرسشنامه‌های مربوطه پاسخ دادند.

¹ Pintrich & Degroot

² Pajares & Miller

پرسشنامه خودکارآمدی: این پرسشنامه توسط شرر و همکارانش در سال ۱۹۸۲ ساخته شد و در سال ۱۳۷۵، توسط براتی بختیاری ترجمه شده است. این پرسشنامه دارای ۲۳ ماده است که ۱۷ ماده آن مربوط به خودکارآمدی عمومی و ۶ ماده دیگر مربوط به تجارب خودکارآمدی در موقعیت‌های اجتماعی است. در پژوهش حاضر از مقیاس ۱۷ ماده‌ای استفاده شده است. هر پاسخ صحیح نمره ۵ و پاسخ نادرست نمره ۱ می‌گیرد. نمرات بالا نشان‌دهنده احساس خودکارآمدی بالا در فرد است. در نمره‌گذاری این پرسشنامه، سؤال‌های ۳ و ۸ و ۹ و ۱۳ و ۱۵ در جهت موافق و مابقی سوالات به صورت وارونه نمره‌گذاری می‌شوند. براتی (۱۳۷۶) در تحقیق خود اعتبار سازه‌ای آزمون را ۰/۶۱ گزارش کرده است که در سطح ۰/۵ معنادار می‌باشد. پایایی این ابزار در پژوهش بختیاری براتی (۱۳۷۶) برابر با ۰/۷۹ و در پژوهش اعرابیان و همکاران (۱۳۸۳) برابر با ۰/۹۱ گزارش شده است.

مقیاس مسئولیت‌پذیری: جهت سنجش مسئولیت‌پذیری، از خرده مقیاس سنجش مسئولیت‌پذیری پرسشنامه روان‌شناختی کالیفرنیا استفاده شد. این مقیاس ۴۲ گویه دارد. آزمودنی‌ها برای پاسخ به این آزمون باید موافقت یا مخالفت خود را با هریک از ماده‌های آزمون مشخص کنند. ضریب پایایی مقیاس بخش مسئولیت‌پذیری در پژوهش موسوی (۱۳۷۷) برابر ۰/۷۰ و در پژوهش محمودی (۱۳۸۳) ۰/۶۴ به دست آمده است. پاشا و گودرزیان (۱۳۸۷) در پژوهش خود ضریب پایایی مقیاس مسئولیت‌پذیری پرسشنامه کالیفرنیا را با استفاده از روش آلفای کرونباخ و تنصیف به ترتیب ۰/۷۶ و ۰/۸۸ به دست آوردند.

عملکرد تحصیلی: در این پژوهش عملکرد تحصیلی با استفاده از معدل نمرات دانش‌آموزان سنجیده شده است.

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از هر دو روش آماری توصیفی (فراوانی، درصد، میانگین، انحراف معیار) و استنباطی (تحلیل واریانس یک‌راهه، همبستگی و رگرسیون) با نرم‌افزار SPSS 19 استفاده شده است.

یافته‌ها

جدول ۱. میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف معیار	کمترین نمره	بیشترین نمره
خودکارآمدی	۵۷/۳۰	۱۶/۳۹	۲۱	۸۵
مسئولیت‌پذیری	۳۱۹/۳۹	۴۹/۷۲	۲۱۰	۴۳۰
عملکرد تحصیلی	۱۸/۳۶	۱/۱۹	۱۴/۲۳	۲۰

در جدول شماره ۱، میانگین، انحراف معیار، کمترین نمره و بیشترین نمره مربوط به هر یک از متغیرهای پژوهش مشخص شده است.

فرضیه اول: بین مسئولیت‌پذیری، خودکارآمدی و عملکرد تحصیلی رابطه وجود دارد.

جدول ۲. ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش

	عملکرد تحصیلی	خودکارآمدی	مسئولیت‌پذیری
مسئولیت‌پذیری			۱
خودکارآمدی		۱	۰/۷۶**
عملکرد تحصیلی	۱	۰/۶۰**	۰/۵۱**

با توجه به جدول شماره ۲، مسئولیت‌پذیری و خودکارآمدی با عملکرد تحصیلی رابطه مثبت و معناداری دارند؛ بدین معنی که هر چه دانش‌آموزان دختر مسئولیت‌پذیری و خودکارآمدی بالاتری داشته باشند، عملکرد تحصیلی بهتری نیز دارند و از طرفی هر چه مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان بیشتر باشد، خودکارآمدی آنان نیز بالاتر خواهد بود.

فرضیه دوم: خودکارآمدی و مسئولیت‌پذیری پیش‌بینی‌کننده معتبری برای عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دختر هستند.

جدول ۳. خلاصه مدل رگرسیون

ضریب همبستگی	ضریب تبیین	F	سطح معناداری
۰/۶۱	۰/۳۷	۱۱۲/۴۱	۰/۰۰۰

در جدول شماره ۳ مقدار ضریب تبیین برابر با ۳۷ درصد می‌باشد؛ بنابراین ۳۷ درصد از واریانس (تغییرات) متغیر عملکرد تحصیلی توسط متغیرهای مسئولیت‌پذیری و خودکارآمدی تبیین می‌شود. همچنین F به‌دست‌آمده (۱۱۲/۴۱) در سطح $P < ۰/۰۰۱$ معنادار است و این مطلب گویای آن است که رگرسیون معنادار است و می‌توان عملکرد تحصیلی را از متغیرهای مسئولیت‌پذیری و خودکارآمدی پیش‌بینی کرد.

جدول ۴. نتایج آزمون t و ضرایب مربوط به متغیرهای پیش‌بین

متغیرهای پیش‌بین	ضرایب استاندارد نشده		ضرایب استاندارد شده	t	سطح معناداری
	B	خطای استاندارد			
مقدار ثابت	۱۵/۲۱	۰/۳۳	۰/۳۳	۴۵/۴	۰/۰۰۰
خودکارآمدی	۰/۰۳	۰/۰۰۵	۰/۰۵	۷/۹۴	۰/۰۰۰
مسئولیت‌پذیری	۰/۰۰۳	۰/۰۰۲	۰/۱۳	۲/۱۶	۰/۰۳

با توجه به جدول شماره ۴ متغیر خودکارآمدی با مقدار $t = ۷/۹۴$ در سطح $p < ۰/۰۰۱$ و متغیر مسئولیت‌پذیری با مقدار $t = ۲/۱۶$ در سطح $p < ۰/۰۳$ با عملکرد تحصیلی رابطه معنی‌داری دارند و در پیش‌بینی متغیر ملاک مؤثر هستند. با توجه به ضرایب استاندارد شده

Beta مشخص شد که متغیر خودکارآمدی بیشترین تأثیر را بر متغیر ملاک دارد. در مجموع، نتایج این بخش از یافته‌ها نشان داد که متغیرهای خودکارآمدی و مسئولیت‌پذیری در پیش‌بینی عملکرد تحصیلی سهم هستند.

فرضیه سوم: بین خودکارآمدی، مسئولیت‌پذیری و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دختر پایه‌های اول، دوم، سوم و چهارم تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول ۵. نتایج تحلیل واریانس یک‌راهه برای مقایسه متغیرهای پژوهش در پایه‌های مختلف

متغیر	منبع تغییر	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	مقدار F	سطح معنی‌داری
خودکارآمدی	بین گروهی	۱۹۵۳/۶۱	۳	۶۵۱/۲	۲/۴۵	۰/۰۶
	درون‌گروهی	۹۹۳۳۸/۷۸	۳۷۴	۲۶۵/۶۱		
	کل	۱۰۱۲۹۲/۴	۳۷۷			
مسئولیت‌پذیری	بین گروهی	۳۲۶۶۶/۲۶	۳	۱۰۸۸۸/۷۵	۴/۵۲	۰/۰۰۴
	درون‌گروهی	۸۹۹۴۹۳/۷۸	۳۷۴	۲۴۰۵/۰۶		
	کل	۹۳۲۱۶۰/۰۵	۳۷۷			
عملکرد تحصیلی	بین گروهی	۳۶/۶۸	۳	۱۲/۲۹	۹/۰۷	۰/۰۰۰
	درون‌گروهی	۵۰۳/۹۱	۳۷۴	۱/۳۴		
	کل	۵۴۰/۶	۳۷۷			

جدول شماره ۵ نشان داد که میزان خودکارآمدی در بین دانش‌آموزان دختر پایه‌های مختلف تفاوت معناداری با یکدیگر ندارد؛ اما میزان مسئولیت‌پذیری و عملکرد تحصیلی در بین دانش‌آموزان پایه‌های مختلف، به‌طور معناداری متفاوت بود. نتایج آزمون توکی نشان داد که میانگین مسئولیت‌پذیری در دانش‌آموزان پایه اول بیشتر از دانش‌آموزان پایه‌های سوم و چهارم است. همچنین نتایج آزمون نشان داد میانگین عملکرد تحصیلی در دانش‌آموزان پایه دوم بیشتر از دانش‌آموزان پایه‌های اول و چهارم و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان پایه سوم بیشتر از عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان پایه چهارم است.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج نشان داد بین خودکارآمدی و مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان دختر رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. این یافته با نتایج تحقیق کفایی کیوی و معتمدی (۱۳۹۲)، همخوانی دارد. در توضیح این یافته می‌توان گفت که مسئولیت‌پذیری، ابعاد مختلف زندگی فردی، اجتماعی و خانوادگی هر فرد را در برمی‌گیرد. تحقیقات نشان داده‌اند که نوجوانان مسئولیت‌پذیر، مهارت‌های شناختی-رفتاری بالاتری از خود نشان می‌دهند و این مهارت‌های شناختی-رفتاری به‌نوبه خود باعث افزایش عزت‌نفس، مهارت‌های ارتباطی کارآمد، ارتباطات فردی و خودکارآمدی می‌شود. مسئولیت‌پذیری انسان را آماده مقابله با مشکلات زندگی می‌کند و موجب مقاوم‌تر شدن شخصیت افراد، افزایش بینش آن‌ها نسبت به زندگی و رویدادهای آن، افزایش مهارت در اداره زندگی و برقراری ارتباط مؤثر و مفید با محیط و اطرافیان می‌گردد. یافته دیگر نشان داد بین مسئولیت‌پذیری و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دختر رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. نتایج پژوهش در مورد رابطه مسئولیت‌پذیری با عملکرد تحصیلی با نتایج پژوهش‌های طباطبایی و همکاران (۱۳۹۰)، نوروزی (۱۳۸۰)، کاکس (۱۹۶۲)، هک هاووزن (۱۹۶۲) و موریس و شرمین (۱۹۸۱) همخوان است. در توضیح این یافته می‌توان گفت مسئولیت‌پذیری با ویژگی بالغانه فراگیران برای پذیرش مسئولیت‌پذیری و بازداری از رفتارهای تکانشی ارتباط دارد و بنابراین، فراگیران مسئولیت‌پذیر یادگیری را به‌سوی نتایج مؤثر و عملکردی هدایت می‌کنند.

نتایج همبستگی پیرسون نشان داد بین خودکارآمدی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دختر رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. این یافته با نتایج پژوهش‌های اصغرنژاد و همکاران (۱۳۸۲)، کدیور (۱۳۸۲) و کرامتی و شهرآرای (۱۳۸۳) همخوانی دارد. در توضیح این یافته باید گفت داوری‌های افراد از توانایی‌های خود (خودکارآمدی) در تعامل با رفتار، احساسات و رفتارشان قرار می‌گیرد و بر آن‌ها تأثیر می‌گذارد. در این راستا، کسانی که درباره کارآمدی خویش باورهای قوی‌تری دارند در انجام تکلیف‌ها موفق‌ترند و کارکرد بهتری خواهند داشت. در مقابل آن‌هایی که توانایی و قابلیت خود را در سطح پایینی ارزیابی کنند، در پیشرفت تحصیلی از موفقیت کمتری برخوردار خواهند بود. در واقع باورهای خودکارآمدی یکی از بهترین پیش‌بینی‌کننده‌های عملکرد تحصیلی شمرده می‌شود. بر پایه پژوهش‌ها، خودکارآمدی و پیشرفت تحصیلی پیوندی دوسویه و تعاملی دارند؛ بنابراین فراهم آوردن بافتی مناسب برای پیدایش کارآمدی مثبت می‌تواند زمینه‌ساز موفقیت تحصیلی در آینده باشد؛ به‌ویژه که تجربه‌های شخصی و تجربه‌های مشاهده‌ای به‌عنوان دو منبع اصلی نقش مهمی در این احساس کارآمدی ایفا می‌کنند. افزایش احساس خودکارآمدی باعث می‌شود که با توجه به سطح توانایی، دانش‌آموزان در راهبردهای خودسامان بخش مؤثرتری درگیر می‌شوند، کارکرد حافظه آن‌ها افزایش یابد و نقش آسان‌ساز را در ارتباط بین فعالیت‌های شناختی بازی کند.

نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون نشان داد که حدود ۳۷ درصد از تغییرات متغیر ملاک (عملکرد تحصیلی) توسط متغیرهای واردشده در مدل (خودکارآمدی و مسئولیت‌پذیری) تبیین می‌شود. این یافته با نتایج تحقیقات کدیور (۱۳۸۲)، اکبری و همکاران (۱۳۸۷) و امینی و همکاران (۱۳۹۰) همخوانی دارد. در توضیح این یافته رضایی، خورشیا و مقامی معتقدند که مسئولیت‌پذیری به‌واسطه رابطه‌ای که با انگیزش دارد یکی از پیش‌بینی‌کننده‌های عملکرد تحصیلی محسوب می‌شود به‌ویژه زمانی که تعیین‌کننده‌های درونی انگیزش موردتوجه قرار می‌گیرند. پیک و سرون (۱۹۸۹) اظهار می‌دارند که خودکارآمدی بالا به تولید انگیزش پیشرفت می‌انجامد. همچنین پاریس و اکا (۱۹۸۶) مطرح کردند که دانش‌آموزانی که خود را افراد خودکارآمدی می‌دانند از راهبردهای شناختی و فراشناختی

بیشتری استفاده می‌کنند و اصرار بیشتری برای انجام تکالیف خود نشان می‌دهند در نتیجه عملکرد تحصیلی بهتری دارند. صاحب‌نظران دیدگاه شناختی اجتماعی از جمله کوتینو (۲۰۰۶) معتقدند، دانش‌آموزان با خودکارآمدی بالا از راهبردهای خودتنظیمی بیشتری استفاده می‌کنند و در تکالیف درسی نمرات بالاتری می‌گیرند. باورهای خودکارآمدی افراد سطح انگیزش آن‌ها را از طریق میزان کوشش و مدت‌زمان پافشاری در مقابل موانع تعیین می‌کند. در نتیجه خودکارآمدی قادر به پیش‌بینی عملکرد تحصیلی می‌باشد (به نقل از تیموری فرد و فولادچنگ، ۱۳۹۱). این یافته‌ها با پیش‌فرض‌های نظریه شناختی - اجتماعی بندورا (۱۹۸۶) مبنی بر این‌که دانش‌آموزان خودکارآمد هنگام مواجهه با مشکلات بیشتر از افرادی که به قابلیت‌های خود تردید دارند، از خود سخت‌کوشی و پشتکار نشان می‌دهند و انگیزش و پیشرفت تحصیلی بالاتری دارند، همسو می‌باشد.

یافته دیگر پژوهش دال بر این است که خودکارآمدی دانش‌آموزان با توجه به پایه تحصیلی آن‌ها متفاوت نیست. ظاهراً در حال حاضر از نظر پایه‌های تحصیلی، رشته‌ها و ارزشی که برای افراد مشغول به تحصیل در پایه‌ها و رشته‌های مختلف وجود دارد، تفاوت محسوسی دیده نمی‌شود. پس هنگامی که نوجوان خود را با دیگران مقایسه می‌کند درمی‌یابد ارزشی که جامعه برای او، پایه تحصیلی و رشته‌اش قائل است، با دیگر دانش‌آموزانی که در پایه‌ها و رشته‌های دیگر تحصیل می‌کنند تفاوتی ندارد؛ بنابراین این مسئله باعث شده که خودکارآمدی دانش‌آموزان پایه‌های مختلف تفاوتی نداشته باشد.

نتایج به‌دست‌آمده از مقایسه مسئولیت‌پذیری در کل دانش‌آموزان نمونه پژوهش نشان داد که میانگین مسئولیت‌پذیری در دانش‌آموزان پایه اول بیشتر از دانش‌آموزان پایه‌های سوم و چهارم است. این یافته با نتایج پژوهش طباطبایی و همکاران (۱۳۹۰) همخوانی دارد. در توضیح این یافته باید گفت موانع متفاوتی باعث روی گرداندن نسل جوان از استقبال یا قبول مسئولیت در عرصه‌های فردی، خانوادگی و اجتماعی می‌شود که شناخت این عوامل - به‌ویژه از سوی پدران، مادران، معلمان و مربیان - زمینه‌ساز محو این موانع و جایگزین‌سازی عوامل مثبت و سازنده می‌شود. احساس خودکم‌بینی، کمرویی، عواطف منفی، ترس و نومیدی، مجموعه عواملی

است که در وجود هر یک از ما به‌ویژه نسل جوان باعث ضعف اعتمادبه‌نفس می‌شود و آدمی را از پذیرش مسئولیت‌های کوچک و بزرگ دور می‌سازد. باید توجه داشت از آنجایی که دانش‌آموزان سال سوم و چهارم نسبت به دانش‌آموزان سال اول به‌احتمال زیاد استرس، شکست تحصیلی، ترس از کنکور و ... را بیشتر تجربه کرده‌اند در نتیجه سعی می‌کنند که از پذیرفتن مسئولیت‌های مختلف شانه خالی کنند. از سوی دیگر به نظر می‌رسد دانش‌آموزان (پایه اول) بعد از ورود به دبیرستان سعی می‌کنند با پذیرفتن مسئولیت‌های مختلف، بزرگ شدن خود را نشان دهند بنابراین دانش‌آموزان سال اول مسئولیت‌پذیری بالاتری دارند؛ اما با ارتقاء به کلاس‌های بالاتر و روبه‌رو شدن با مشکلات تحصیل و شکست‌های تحصیلی ممکن است دانش‌آموزان از پذیرفتن مسئولیت‌های مختلف امتناع ورزند. یافته دیگر نشان داد که عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان پایه‌های مختلف با یکدیگر تفاوت معناداری دارد. باید توجه داشت که عوامل متعددی از جمله بی‌علاقگی به مدرسه و درس خواندن، ترس از تنبیه، نداشتن تمرکز، ترس از امتحان و پرسش‌های کلاسی و ندانستن ارزش مطالب درسی می‌تواند باعث افت تحصیلی و کاهش عملکرد تحصیلی در دانش‌آموزان شود. در توضیح این یافته باید گفت دانش‌آموزان پایه اول به دلیل تغییر مقطع از راهنمایی به دبیرستان و همچنین تغییر دروس در این دوره اضطراب بالایی را تجربه می‌کنند که این عوامل خود می‌تواند باعث کاهش عملکرد تحصیلی آنان شود. از طرفی دانش‌آموزان سال چهارم نیز به دلیل نزدیک بودن به کنکور سراسری و داشتن استرس عملکرد تحصیلی پایینی دارند. پژوهش حاضر با محدودیت‌هایی همراه بود: اولاً نمرات نیمسال اول دانش‌آموزان نمی‌تواند بهترین شاخص برای پیشرفت تحصیلی باشد. به نظر می‌رسد در صورت وجود آزمون‌های معیار شده برای پیشرفت تحصیلی، یافته‌ها از اعتبار بیشتری برخوردار خواهند بود. همچنین در پژوهش حاضر تنها دانش‌آموزان دختر مورد مطالعه قرار گرفتند؛ بنابراین در مورد تعمیم یافته‌ها باید احتیاط کرد؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود که پژوهش‌های مشابهی در بین دانش‌آموزان پسر نیز انجام شود. پیشنهاد می‌شود به والدین و مسئولان مدارس آموزش‌های لازم در زمینه راه‌های

افزایش مسئولیت‌پذیری در دانش‌آموزان ارائه گردد. همچنین می‌توان با افزایش خودکارآمدی از طریق اعمال روش‌های مناسب تربیتی و غنی کردن محیط پرورشی، عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان را ارتقاء داد.

منابع

- اعرابیان، اقدس؛ خدا پناهی، محمد کریم؛ حیدری، محمود و صالح صادق پور، بهرام (۱۳۸۳). بررسی رابطه‌ی باورهای خودکارآمدی بر سلامت روانی و موفقیت تحصیلی دانشجویان. فصلنامه روانشناسی. دوره چهارم، شماره ۳۲، صص ۳۷۱-۳۶۱.
- براتی، محمد (۱۳۷۶). تأثیر خودکارآمدی و خودتنظیمی معلمان بر میزان کارایی آن‌ها. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده‌ی روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تربیت‌معلم.
- پاشا، غلامرضا و گودرزیان، مهری (۱۳۸۷). رابطه‌ی سبک‌های هویت و رشد اخلاقی با مسئولیت‌پذیری در دانشجویان. یافته‌های نو در روانشناسی، ۲ (۸)، صص ۸۷-۹۹.
- حافظی کن کت، حسین؛ سپاسی، حسین و شهنی بیلاق، منیجه (۱۳۸۸). بررسی مدل علی عملکرد گذشته، باورهای معرفت‌شناختی، جهت‌گیری هدف، مهارت‌های خودتنظیمی، خودکارآمدی و عملکرد بعدی در درس ریاضی دانش‌آموزان سال اول دبیرستان‌های شهر دلفان. مجله‌ی علوم تربیتی (علوم تربیتی و روانشناسی). شماره ۳، دوره ۵، صص ۹۶-۷۳.
- رضانی دیسفانی، علی (۱۳۸۰). اثربخشی آموزش مسئولیت‌پذیری به شیوه‌ی گلاسز بر افزایش بحران هویت دانش‌آموزان مقطع متوسطه‌ی شهر اصفهان. پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی مشاوره دانشگاه اصفهان دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.

- سیف، علی‌اکبر (۱۳۸۰). روانشناسی پرورشی روانشناسی یادگیری و آموزش. تهران: نشر آگاه.
- شارف، ریچارد اس (۱۳۸۱). نظریه‌های مشاوره و روان‌درمانی. ترجمه: مهرداد فیروز بخت. تهران: رسا.
- شفیع‌آبادی، عبدالله (۱۳۷۲). نظریه‌های مشاوره و روان‌درمانی. تهران: نشر دانشگاهی.
- صمدی، معصومه (۱۳۸۷). بررسی تأثیر بازخورد نوشتاری معلم در کلاس درس بر خودکارآمدی و حل مسئله‌ی ریاضی دانش‌آموزان دختر دوره راهنمایی. اندیشه‌های نوین تربیتی، شماره ۴، دوره ۴، صص ۱۵۳-۱۳۷.
- کدیور، پروین (۱۳۸۲). بررسی نقش باورهای خودکارآمدی، خودگردانی و هوش در پیشرفت درسی دانش‌آموزان دبیرستانی. مجله علوم تربیتی و روانشناسی، شماره‌های ۱ و ۲، دوره ۳، صص ۵۸-۴۵.
- کلمز، هریس و بین، رینولد (۱۹۸۶). آموزش مسئولیت‌پذیری به کودکان. ترجمه: پروین علی‌پور (۱۳۸۶). مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی.
- محمودی، ناهید (۱۳۸۳). مقایسه‌ی میزان مسئولیت‌پذیری، عملکرد تحصیلی و سلامت روانی دانش‌آموزان دختر خانواده‌های طلاق و عادی دبیرستان‌های اهواز. پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد مشاوره دانشگاه چمران اهواز.
- مهبد، مینا و فولاد چنگ، محبوبه (۱۳۹۱). نقش دل‌بستگی به والدین در پیشرفت تحصیلی با واسطه‌گری خودکارآمدی. روانشناسی کاربردی، ۶، صص ۱۰۲-۸۸.
- موسوی، علی (۱۳۷۷). رابطه‌ی خشنودی شغلی، انگیزه پیشرفت، سلامت روانی و مسئولیت‌پذیری مریبان مرد آموزشگاه‌های اهواز. پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد دانشگاه شهید چمران اهواز.

- میکائیلی منیع، فرزانه (۱۳۸۹). مقایسه‌ی مسئولیت‌پذیری، روحیه‌ی همکاری، سلامت عمومی، رضایت از زندگی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان مدارس شبانه‌روزی و روزانه استان آذربایجان غربی. فصلنامه‌ی نوآوری‌های آموزشی، شماره ۳۴، سال نهم، صص ۶۱-۸۸
- ولی زاده، زهرا (۱۳۸۳). مقایسه‌ی سلامت روان و عملکرد تحصیلی دانشجویان خوابگاهی و غیر خوابگاهی دانشگاه تهران. پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد.

- Barry, J., Zimmerman, A. (2005). Homework practices and academic achievement: The mediating role of self-efficacy and perceived responsibility beliefs. *Contemporary Educational Psychology*, 30(4), 397-417.
- Blake, S. & Lesser, L. (2006). Exploring the relationship between academic self-efficacy middle school students performance on a high-stakes mathematics test. *Journal of Teacher Education*, 2-655.
- Glasser, W. (1965). *Reality therapy: A new approach to psychotherapy*, New York, Harper and Row publisher.
- Hawton, K., et al. (1989). *Cognitive behaviour therapy for psychiatric problems, A practical*.

Relationship between amenability and self- efficiency, and educational function of girl students of high schools in the city of Yazd

Abstract

This research is done in order to indagate the relationship between amenability and self- efficiency, and educational function of girl students of high schools in the city of Yazd about the years 2012-2013. The sample includes 387 cases among 10806 students of the city of Yazd high schools as determined in the Morgan table. Cluster sampling is used in this research. One way analysis of variance (ANOVA) is used for inferential analysis in order to explore significant differece among students of first, second, third and fourth grades in self efficiency, amenability and educational function. Also Pearson Correlation Coefficient and Multiple Regression were calculated. Results showed positive and significant correlation between amenability and self- efficiency ($r= 0.76, p<0.01$) and between amenability and educational function ($r= 0.51, p<0.01$) of girl students. Also the condition between self - efficiency and educational function is the same ($r= 0. 6, p<0.01$). Moreover educational function can be anticipated from the variables of amenability and self- efficiency. There was no significance among girl students of different grades, however there was significant difference between amenability and educational function.

Keyword: Responsibility, self-efficacy, academic performance.